

לעזרת הנגב

**אחרי נדודים בין אתרי התיישבות זמניים הגיעו החברים
התל אביבים מגרעין עלומים של בני עקיבא אל המנוחה ואל
הנחלה במערב הנגב, על אם הדרך בין עזה לבאר שבע. סיפור
הורתו ולידתו של קיבוץ סעד**

לאן נוסעים? סעד

קיבוץ דתי במערב הנגב

נ ער תל אביבי ממוצע בשלהי תקופת המנדט היה עסוק בדרך כלל בשקידה על לימודיו בתיכון, בחלום על מדינה עברית ובמחולות הורה תכופים בתנועת הנוער. בין חבריו היו כאלה שהצטרפו לגדנ"ע או הפיצו בהיחבא כרוזי מחתרת והרגישו גיבורים. אבל בין כל אלה היו גם נערים ונערות לא לגמרי ממוצעים שלא חשבו שכדאי לחכות קצת עד אחרי הלימודים עם רעיונות ההגשמה, אלא דרשו בדחיפות לעמוד על משמר ארצנו ולהתיישב בה באופן מיידי. בקבוצת איכות מורטת עצבי הורים זו נמצאה חבורה נמרצת של הנוער החביב בני 15-18 מבני עקיבא, שהביטו בעיניים כלות בעולים הדתיים מחו"ל המקימים להם בששון נקודות התיישבות באמצעות תנועת הקיבוץ הדתי, בעוד שבני עקיבא המקומית לא עושה דבר בעניין. ב-1937 החליט הנוער בסניף תל אביב שנמאס לו, וגייש בעצמו גרעין התיישבות ראשון של התנועה בארץ ישראל. חלק מהחברים, ששמותיהם נותרו עלומים, בחרו לגרעין שם נאה – 'עלומים'. חברי הגרעין שלחו הודעה למוסדות המיישבים כי הם בדרך להכשרה חקלאית וכדאי שימצאו להם

בינתיים איזו פיסת שממה הזקוקה בדחיפות להפרחה.

להתיישב ולקום

מהר מאוד גילו החבר'ה שהם היו אופטימיים מדי ושיש עוד אלף כמוהם מבני עליית הנוער שנקלטים בהכשרות, רק חזקים ובוגרים יותר, ולא צריך עוד, תודה רבה. אחרי השתדלויות ומאמצים רבים הצליחו עשרים מבני עלומים לשכנע את מתיישבי כפר גדעון הדתי חרדי שבעמק יזרעאל לעשות להם טובה ולאפשר להם לשקע את כפיהם ברגבי אדמתה תמורת שכר זעום וטפיחה על השכם. המגורים במושב התגלו כעלובים במיוחד, בטח עבור בני עיר ענוגים, אך רוחם לא נשברה, כפי שתיאר אחד מהם ביומן הקבוצה:

ה' חשון תרצ"ח. בחדר צפוף מאוד, חמש מיטות מצויות ליד הקירות. פינה אחת משמשת חדר אוכל, אשר הריהוט היחיד לו – המשמש גם שולחן וגם כיסאות – הוא הרצפה. החברים שבים מן העבודה שמחים, כל אחד יש עמו נסים ונפלאות מיום העבודה הראשון שלו, ובינתיים – מחר יפה ניבט

אלינו ('סעד אחר צעד – פרקי חיים, קטעי יומן ולוח מאורעות במלאות ארבעים שנה לעלייתה של קבוצת סעד להתיישוב בנגב' בעריכת ליפא אהרונ' ורותי לזר, תשמ"ז, עמ' 4).

חודשים מעטים אחר כך הצליחו עוד מחברי הגרעין להשתחל בנס להכשרה בנס ציונה, שבה נקבצו כשלושים יוצאי עליית הנוער פלוס חניכי בני עקיבא מסניפים אחרים. כולם עבדו בפרך בשדות המושבה תמורת שכר שהיה מביך אפילו במושגים של פלאחים בשנת בצורת. אחרי שנה וחצי הבינו החבר'ה שחוץ מגב תפוס וידיים מיובלות הם לא ממש מתקדמים לשום מקום. החברים המיוזעים מכפר גדעון קיבלו אפוא בלית ברירה את הזמנתו של קיבוץ טירת צבי שבעמק בית שאן שהציע לקלוט מחצית מהם להכשרה, בעוד שהמחצית המיוזעת השנייה נשלחה לשדה אליהו. אמנם המרחק בין הקיבוצים לא היה גדול, ובכל זאת נקמץ הלב משהובן שבקלחת העבודה יהיה להם פנאי להיפגש רק בשבת, וגם אז רק בתנאי שהחבר'ה מטירת צבי יצליחו לגרור את עצמם הידד במעלה עד לבית הלבן שבאמצע הדרך.

זמן לאוהלים

ב-1940 נמאס לכולם לגמרי לעבוד בשביל אחרים והם החליטו שהגיע זמנם להתאחד לקבוצה משלהם. באדר ב' ת"ש נקבצו סוף סוף החברים מכל קצווי הארץ אל חלקת אדמה זמנית שהשכירה להם חברה פרטית בנתניה, ובטקס צנוע נחנכה באופן רשמי קבוצת בני עקיבא הראשונה מבני ארץ ישראל – עלומים. אוהל גדול שימש חדר אוכל ובית כנסת, ועשרה אוהלים קטנים חנו מסביב. כל שנותר עתה היה רק לחכות

לפיסת אדמה להפרחה, אלא שהטיימינג, כמו בסיפורים הכי טובים, היה גרוע באופן מרשים במיוחד. מלחמת העולם השנייה פרצה זה מכבר, הארץ רעשה, הכלכלה היטלטלה, וחברי עלומים התקשו למצוא פרנסה במשק הפועלים המושבת. כדי לשמור על מורל סביר בצל הנחס הכללי השתדלו החברים להשקיע את ראשם בעמקי תורתה. ביומן הקבוצה צוין אז שבלימוד פרק יומי בתנ"ך השתתפו 11 חברים, עשרה אחרים למדו תנ"ך שלוש פעמים בשבוע ותשעה חברים הרשימו בהתמדתם בחוג גמרא. כן הוחלט שאם ממילא לא כל כך עובדים ואין ממש מה

בני הנעורים לא הסכימו להישאר מחוץ למאמץ הלאומי להתיישוב. בני גרעין עלומים מסניף בני עקיבא בתל אביב, 1938

לאכול, אז אולי כדאי לנצל את הזמן להשלים בגרויות בעזרת חוגים לספרות, לכלכלה ולהיסטוריה ואולי גם לאנגלית ולערבית.

כשהעניינים השתפרו והמשק גדל עבר חדר האוכל למבנה עשוי לבנים, ואחריו נבנו גם רפת ולול. חברים מכפר הנוער הדתי הצטרפו לחיזוק השורות, ובל"ג בעומר תש"ב (1942) חגג גרעין עלומים את החתונה הראשונה בקבוצה. מרים ואברהמי רוזנמן נישאו במזל טוב, בשקט זהיר ובחושך כמעט מוחלט עקב הוראות ההאפלה.

סיום המלחמה הביא אתו תקווה לקבל סוף סוף את השממה המיוחלת, אך תור הממתנים היה ארוך, וכך נולדה לה מדוכה חדשה – האם להישאר בנתניה או שמא להפליג למחנה חדש? ב'עלים לאינפורמציה שבועית' שהודפסו ונתלו מדי שבוע בחדר האוכל נמנו הסיבות למה כדאי להסתלק מנתניה, ובהן למושל השפעתה הנוראה של הבורגנות העירונית. בין הסיבות למה דווקא כדאי להישאר נכתב שהחלופות הזמניות לא מהממות, ובכלל למי יש כוח להתגלגל שוב? בסופו של דבר קיבלה הקבוצה את הצעת הסוכנות להתיישב זמנית בהרצליה – אז מושבת חלוצים מאובקת שהציעה קצת פרנסה בפרדסנות ובשתילת עצים. אחת העבודות הראשונות שקיבלו חברי עלומים במעוון החדש הייתה נטיעת עצים בגן פריזלנד הניצב עד היום במערכה של

הרצליה. מנהל העבודה משה דה-שליט הציע להם עשרה מגרשים באזור במקום משכורת, אך גזבר עלומים סירב בטענה שמדובר בגרעין סוציאליסטי ומה לו ולקרקעות? לימים נבנתה על מגרשים אלה שכונת היוקרה הרצליה פיתוח, ודה-שליט הודה למזלו הטוב על שהקיבוצניקים היו כל כך סוציאליסטים.

והנה היא לאה

השממה המתעכבת והשנים החולפות הביאו את הקיבוץ הדתי להציע בנדיבות לחברי עלומים להצטרף כחברים לקיבוץ טירת צבי, אך האפשרות לא הייתה מספיק אוטופית בשביל נערינו. ב-1942 נכתב ב'עלים':

כיוון שאנשי טירת צבי מסתפקים בהקמת משק של פועלים דתיים במקום חלוצי כמו עמק בית שאן ומתעלמים מהיעדים של יצירת חברה חדשה למופת, תיקון הפרט וכדומה, אנו לא יכולים להצטרף אליהם. אנו עוד מאמינים להגיע לדברים אלה, ולא ניתן לקחת מאתנו אמונה זאת (שם, עמ' 16).

את שנות ההמתנה הארוכות השקיעו אפוא החברים ביצירת הווי, בהרצת

ב-1940 התאחדו כל חברי הגרעין שעבדו בחקלאות במקומות זמניים. קריקטורה שצייר יוסף ברנהרד (הנטי)

במחנה האוהלים בנתניה הייתה החתונה הראשונה בגרעין עלומים. בני הזוג מרים ואברהמי רוזנמן

מרים ואברהמי רוזנמן נישאו במזל טוב, בשקט זהיר ובחושך כמעט מוחלט עקב הוראות ההאפלה

תורתה של החברה החדשה למופת בחניכי בני עקיבא בסניף הרצליה, ואף הציעו יד אחים שלוחה לניצולים שהגיעו מאירופה וצורפו לגרעין בלי ועדת קבלה ובלי אישורי הורים. זוגות התחתנו, ילדים נולדו, ואחרי נדנדוד בלתי פוסק לתנועה הקיבוצית אותרה להם סוף סוף קרקע שוממה במיוחד בשם חולה, אי שם מדרום לבאר שבע. היה זה מקום שכוח כזה שאפילו גמלים עיוורים לא הסתובבו בו, שכן אדמותיו הדפוקות שוותות את כל המים ולא נותנות כלום בחזרה. אבל חברי עלומים הנחושים הסתערו על האתגר, ובט"ו בשבט תש"ז (1947) הגיעה לחולה קבוצה נרגשת של עשרה בחורים ובחורה אחת. על ההפתעה שחירתה להם שם סיפר לימים נתן קויפמן, מראשוני הקבוצה:

התברר לנו שבמקום כבר נמצא גרעין של תנועת המושבים. גם להם הבטיחו את חולה. הם רצו שנסתלק ואנחנו רצינו שיסתלקו. חיפשנו את אברהם הרצפלד, ה'אבא' של ההתיישבות באותם ימים, שרק הוא יכול היה להכריע. כעבור ימים אחדים נפלה ההחלטה: אנחנו נשארים. חלפו חודשיים שלושה עד שהתברר שהמקום אינו ראוי להתיישבות חקלאית וסוכם שנרד ... חזרנו להרצליה. שבע שנים חיכינו וקיבלנו את לאה ("אתמול לא כלום – היום יישוב", בתוך דודו דיין, 'עושים מדינה', עמ' 36).

למרבה מזלם לא נאלצו חברי עלומים להמתין שבע שנים נוספות, מפני שרחל הגיעה במהרה בדמות שממה נחמדה בנגב הצפוני בשם טואל, ובה רק חיסרון

חלקת הקרקע שהוקצתה להם ליד באר שבע התגלתה כאדמה שלא תצלח לעיבוד. העלייה לאדמות חולה, 1947

ביום שני, י"ב בתמוז תשי"ז, עלו סוף סוף בני הגרעין על הקרקע. קריאה בתורה, איתות מורט מהמגדל והנפת הדגל ביום העלייה

השם סעד עורר התנגדות רבה בקרב חברי הקיבוץ. "בבארות יצחק קוראים לכל אחד מאתנו 'סעדיה מסעד' ונהנים הנאה מרובה מזה"

אחד שקשה להתעלם ממנו: העיר עזה השוכנת במרחק קילומטרים ספורים בלבד. בעלומים הודו לאביר יעקב שמסר להם את ארץ מורשה, ובי"ב בתמוז תש"ז (1947), במלאות בדיוק שנה לשבת השחורה, עלו ברינה 24 בחורים ובחורות על הקרקע. הם זכו לקבלת פנים חמה ונרגשת מחברי הקיבוץ הדתי הסמוך, בארות יצחק, ולמחרת בלילה יצאו לשטח בליווי עשרות פועלים שהיו מנוסים בעבודת בוק של הקמת יישוב בן רגע.

נסענו עם חשכה, ירח כמעט מלא היה בשמים. נסענו עד שהשיירה נעצרה: כאן. הנשימה נעצרה. זהו. חלום של שבע שנים מתממש. תוך לילה, בעבודת נמלים ללא מליצה, הוקמו שלושה צריפים, מגדל מים, שירותים ומקלחת. נמתחה גדר מסביב לנקודה. כשעלה השחר כבר היה יישוב. כל היום המשכנו לעבוד ולהשלים את ההקמה. מתוך

האופק הופיע טנדר בריטי, גורר אחריו שובל אבק הנראה למרחקים. מי מהו. ראו גגות, ראו גדר, ולא נותר להם אלא להוסיף עוד שם למפה (שם, עמ' 37).

השם שהתווסף למפה לא היה עלומים אלא סעד, מפני שכך החליט מי שהחליט שם למעלה מבלי לשאול את פי המתדיינים עצמם. התירוץ שניתן היה שבכואם דרומה הושיטו החברים סעד לנגב. השם עורר התנגדות רבה, בעיקר מפני ששימש גם את לשכת הסעד. ב-1950 עדיין התלוננו ב'עלים' על השם:

הנה בחוברת פלמ"ח אנו קוראים ברשימה (המצ'ובטת כהוגן, דרך אגב) בשם "הנגב דרוך לבאות" על נערה צעירה מן ה"סעד". הנה יחשבו שהמדובר בקצינת סעד ולא בפנינה שלנו ... בבארות יצחק קוראים לכל אחד מאתנו "סעדיה מסעד" ונהנים הנאה מרובה מזה ('סעד אחר צעד', עמ' 42).

הקו מתל אביב לעזה בוטל, החשמל נותק וצינור המים הושחת שוב ושוב. חברי הקיבוץ נאלצו להביא חומרי בנייה וביצור ממרחקים ולחפור חללים תת קרקעיים לשימוש יומיומי. הדרך היחידה שבה יכול היה אז חבר סעד לפגוש את ילדיו במולדת זו ארץ אבות הייתה באוטובוס מקרטע שיצא לדרכו אם התחשק לו כשש בבוקר וחזר מתישהו אחר הצהריים. את המצב הקשה תיארה אז אחת החברות בהרצליה:

ראינו את הבעלים בערך פעם בשלושה חודשים. היו ילדים שכבו כל הזמן "אבא, אבא", אבל כשאבא בא סירבו ללכת אליו כי בקושי הכירו אותו. כאשר נולדה לי עוד תינוקת ביקשתי שבעלי יבוא לעזור לי לכמה שבועות, אך אישרו לו רק שלושה ימים (שם, עמ' 36).

באותם ימי יריות והפגזות נאלצו מגני סעד להתחפר בשוחות ובביצורים מתחת לאדמה ולבנות עמדות בטון בנוסף לבית הביטחון. העבודה בשדות התבצעה רק בלילה, כי רק אז אפשר היה להבחין בפגז

עמדה קדמית

אם על השם המבאס עוד אפשר היה למחול, הרי שאת ההוראה להשאיר את הנשים והילדים בהרצליה עד שהעניינים יתבססו והביטחון יגבר היה קשה בהרבה לבלוע. החברים הנשואים הורשו לקפוץ צפונה לשבת פעם בשלושה שבועות, והרווקים זכו להחליף אוויר רק פעם בשלושה חודשים. התחבורה היחידה לסעד הייתה באוטובוס מתל אביב לעזה, ומשם בעגלת פרדות עד לקיבוץ. מעזה אגב גם הובלו כל חומרי הבנייה של המשק, ובכללם הבטון לבית הביטחון שאפיין אז רבים מיישובי הספר.

נראה היה שהמצב משתפר ודרכם של חברינו הייתה סוגה בעבודה, אך כל הטוב הזה נגמר בכ"ט בנובמבר 1947, כשהחלו מאורעות הדמים של מלחמת העצמאות.

במקום השם הצעיר שבחרו חברי הקבוצה ניתן להם שם שהונחת מלמעלה. מסמך רשמי על שינוי שם הגרעין מעלומים לסעד

מהר מאוד הפכה הנקודה החדשה ליישוב ספר. חברי סעד קיבלו נשק וגויסו לשמור על הקיבוץ, 1947

בשנתם הראשונה עמלו החברים על הקמת בית ביטחון מבטון. בית הביטחון בעת בנייתו מאחורי סוללות עפר להגנה, והמבנה המשמש מחאון 'מעוז מול עזה' כיום

הבו בנות

על ניתוקו של קיבוץ סעד ממה שקורה תעיד העובדה שליל ה' באייר תש"ח עבר על יושביו כמעט כרגיל, מפני שהם לא ידעו כלל על הקמתה של מדינת ישראל. את הלילה הפריעה הפגזה רועשת

הזורח כמעט ארבע שניות לפני שהגיע. באחת ההתקפות החזיתיות הצליחו המגנים להניס את הערבים שהותירו בשטח ג'יפ ורובה. הג'יפ הוסתר בבארות יצחק והרובה שולב באחת העמדות הקדמיות בסעד. למחרת הגיע לקיבוץ קצין בריטי ודרש להשיב את השלל:

ה' שבט [תש"ח] ... העמדנו פני תם. הקצין אמר: "שימו לב! על הכביש עומדים משוריינים של הלגיון הערבי והמונים נסערים. אם תחזירו את הבראוננג אצליה להשפיע עליהם שיסתלקו, אך אם לא תחזירו – הרי סופכם שהערבים ייכנסו אליכם בכוח ויוציאו את הבראוננג". "בבקשה", ענינו ... החברים יצאו אל הכביש ולא ראו שום סימן של משורייני הלגיון או 'המונים נסערים' (שם, עמ' 27).

את הלילה הפריעה הפגזה רועשת ממצרים, ובקיבוץ המנותק העלו חברים את האפשרות שאולי נולדה מדינה

ארזתם לבד?

< כבר מראשית הדרך הקפידו חברי סעד לעדכן ולהתעדכן מה קורה בקבוצה באמצעות 'עלים' לאינפורמציה שבועית, ובקיצור 'עלים' או 'האינפורמציה'. מדובר היה בקובץ דפי סטנסיל שריכז סיכום שבועי והגיגים מפי החברים, וכלל לוח תורנות, דברי תורה ובדיחות פנימיות שזר לא הבין. 'האינפורמציה' נתלתה דרך קבע על לוח המודעות שהיה בחלון זכוכית בכניסה לחדר האוכל, ומדי ערב שבת אחרי התפילה הצטופף הקהל בדרך לסעודה סביב האינפורמציה, והחברים הבוגרים הקפידו להסתיר לצעירים שמאחור. שנים רבות חלפו, קיבוץ סעד כבר הופרט ואיש לא קורא יותר מלוח מודעות, אבל 'עלים' לאינפורמציה שבועית' לא פס אפילו רגע מהעולם, והוא רואה אור בסעד מדי שבוע עד עצם היום הזה תחת השם 'עלים'.

< במסיבת פורים תש"ך (1960) עלו על הבמה בסעד שישה חברים ואקורדיוניסטית ונתנו הופעה מעלפת עם שירים ומערכונים מהווי הקיבוץ עד שכולם תהו למה לשמור את כל הכישרון הזה להופעה יחידה. כך נולדה 'להקת סעד'. היא תוכננה להיות דחקה פנימית של הקיבוץ, אבל הפכה להפתעת הכל להצלחה מסחררת בכל התנועה הקיבוצית והעלתה מאות הופעות בכל הארץ. קיבוץ גבע אפילו הסכים לברטר יחיד מסוגו ושלח את הגבעטרון להופעת גומלין בסעד. הטלוויזיה הקהילתית בשער הנגב אף הפיקה סרטון על הלהקה. חפשו ביוטיוב 'להקת סעד'.

אחרי המלחמה החל הקיבוץ לשגשג.
הרפת בסעד, 1952

צילום: יחזקאל זוהר, ארכיון סעד

להקת ההווי של הקיבוץ הופיעה בכל
הארץ. להקת סעד בהופעה
מאלבומו של יהודה ברט

ממצרים, וב'עלים' שנכתב למחרת העלו חברים את האפשרות שאולי נולדה מדינה וזוהי כנראה תגובתה החברתית והאהדת של שכנתנו מדרום. ההפגזות הפכו כה קשות עד שהחריבו כליל את בארות יצחק. חברי סעד נאלצו להתנהל כמעט אך ורק במקלטים מתחת לאדמה, ולהגן בתורנות על אדמתם בעמדות בסיוע כוחות צה"ל. בין הוראות השימוש במים המעטים נכתב ב'עלים':

איש אינו יודע מתי יתוקן הקו. משום כך נדרשים החברים למלא את כל ההוראות ולא להתנהג כתינוקות המרמים את עצמם. 1. רוחצים רק את הפנים והידיים. 2. אין שוטפים ספל לפני השתייה. 3. על מנת לחסוך אסור להתגלח (שם, עמ' 30).

סיום מלחמת העצמאות הביא סוף כל סוף לאיחוד המשפחות הנכסף. המשק החרוס והמחופר לא נמצא ראוי עוד למגורים, והקיבוץ כולו על ילדיו עבר לגבעה סמוכה שנקראה מאז בשם סעד עילית. סעד תחתית לעומת זאת הפכה לאתר הנצחה וזיכרון

לימי החלוצים, הלוא הוא אתר 'מעוז מול עזה'. בספירת המלאי שנערכה בסעד עילית בראשיתה נמנו סך הכל 29 זוגות שלהם 31 ילדים, ושלושים רווקים שבהם רק שבע נשים. את המניין הבלתי מאוזן סיכם מי שסיכם ב'עלים' במלים "הבו בנות!". מאז הגיעו בלב אמיץ בעזרת ה' הרבה בנות מהארץ ומהעולם לקיבוץ סעד, ואף אורחים חשובים התארחו בו. בין החשובים שבהם היו הנשיא יצחק בן-צבי ורעייתו רחל ינאית שחגגו בקיבוץ את ליל הסדר תשי"ז (1957). ב-1960 הגיע ראש הממשלה דוד בן-גוריון לביקור היסטורי, וב-1964 נחנך מבנה הקבע של בית הכנסת בנוכחות הרבנים הראשיים הרב אונטרמן והרב נסים.

הנדע להפיג את מידת המרירות?

חשבון הנפש הקיבוצי שפרסמו חברי סעד הצעירים לפני 75 שנים נשמע טרי מאוד, כאילו נכתב השנה

ערב ראש השנה תש"ט

לא עת סיכומים הפעם, וודאי נידחה את שיחת הסיכום של השנה לתקופה אחרת כי אין לנו מה לסכם אלא זאת: אנו נתונים בתוך מאבק קשה וממושך על עצם קיומנו, על המדינה, על הנגב ועל נקודתנו הקטנה סעד. מאבק זה כבר עלה לנו בקרבנות יקרים בנפש וברכוש. עד כה עמדנו במבחן, הן חברינו בחזית והן המשפחות בהרצליה. הרוח איתנה והתקווה גדולה לשלום מהיר ולניצחון שלם, ובכל זאת ישנה בלב חרדה ליום השלום, ליום בו תפוג המתיחות. הילכו אתנו מלוכדים לבניין וליצירה כל אלה אשר היו עמנו? הנדע כולנו להפיג אותה מידת מרירות שנצטברה בגלל תנאי החיים הקשים והניתוק שבין מחנה אחד למשנהו?

כיום חיים בסעד ניניהם של חברי גרעין עלומים. ילדי הפעוּשון בקיבוץ, 1952

השחרור צפונה. השם עלומים שב אפוא ונחקק על מפת ארצנו. עלה נעלה! ■

תמר הירדני מוסמכת החוג ללימודי ירושלים וארץ ישראל במכון שכטר, מורת דרך, מדריכה ביד יצחק בן-צבי, חוקרת ירושלים וסופרת

ב-1966 הגשימו חברי סעד חלום ישן כאשר בני שבט עלומים בבני עקיבא – שהוכשרו אצלם במשק – יצאו עם בני שבט אורים להקים את קיבוץ עלומים. הקיבוץ הוקם על אדמותיו של קיבוץ בארות יצחק שנדד אחרי מלחמת